

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.2/03>

Абдуллаєва М. А.

Бакинський державний університет

ОСВІТА ПОЧИНАЄТЬСЯ З КУЛЬТУРИ МИСЛЕННЯ

«Перш ніж виховати свою мову, спочатку виховай своє серце»

Маулана Джалалуддін Румі

Мета статті – розглянути питання виховання як питання людяності, духовності, бездуховності, моралі, звернути увагу на те, що питання паралельного навчання законам фізичного світу та законам божественного світу, так і їх тілесний, так і духовний світ в освіті залишилося поза полем зору, яке допомагав дітям, неправильно орієнтованим у ній. Для досягнення поставленої мети було звернено увагу також до творчості видатних людей, які жили у різний час та у різних місцях, які вважалися вчителями людства.

Методи: Основними методами дослідження в ході дослідження обрано науковість, історико-порівняльний аналіз, семантико-когнітивний аналіз.

Наукова новизна у статті пов'язана з постановкою самої проблеми та шляхи її вирішення. Наголошується, що здобуття знань – це не кінцева мета, а засіб стати гарною, досконалою людиною. Наголошується на думці видатних педагогів, про проблему застосування питань духовності у вихованні ще мало досліджено. У зв'язку з цим дослідження з цієї теми вже є новизною у вітчизняній науковій літературі.

Практичне значення: Стаття може бути використана вчителями та вихователями, які працюють у сфері освіти, а також фахівцями, які займаються проблемами освіти.

Висновок: У висновку зазначається, що видатні словотворці Сходу, великі просвітителі в історії людства завжди говорили одну і ту ж істину, що якщо вчителі, які не вчать дітей знанням і не вдосконалюють їхню духовність, породжують людей, які ведуть суспільство до прірви. Наголошується, що ці видатні мислителі розглядали освіту насамперед як комплекс питань гуманності, духовності, етики та моральності. Зазначається, що думка справжніх просвітителів полягає саме в тому, що результати науки про розум, що втратив зв'язок із серцем, створюють нові форми девіантності, експлуатації та аморальності у суспільстві, у соціальному та політичному житті. Зазначається, що, щоб цього не сталося, вчитель має узгоджувати наукові знання із законами духовності та вимогами душі, передавати їх учням. Наголошується, що як дуже цінний експериментальний метод, кінцевою метою важливості отримання дітьми теоретичних і практичних знань про природу та живий світ має бути любов і турбота про живий світ, природу, щоб діти могли йти шляхом співчуття та любові, і стати добрими та співчутливими людьми.

Ключові слова: гуманістична педагогіка, життєве пізнання, любов і співчуття, мислення, душа.

Постановка проблеми. Мудреці казали, що слово – це одяг думки. Якою б гарною не була сукня, якщо у тіла є недоліки, під прикриттям це буде видно. Навіть найпростіший одяг красиво виглядає на стрункій фігурі. Ідеї/думки також прекрасна, якщо вона далека від фальші та обману, навіть якщо вона виражена у найпростішій формі (зрозуміло, у контексті конкретного сенсу). Видат-

ний французький дипломат і політик Талейран (1754–1838) говорив, що мова дана людям для того, щоб приховувати свої думки. Ця приказка показує, наскільки дисгармонійним є духовний світ власника носія цієї думки. Думка, слово та дія – три пелюстки однієї квітки. Ця квітка – квітка істини, і вона росте з серця. Людина, яка має таке серце, – гармонійна людина, вона перебуває в гар-

монії з Творцем і всім творінням, вона живе, вкорінена в ній. Ті, хто не гармонізує своїх думок, слів і дій, – люди непослідовні, вони неправильно використовують шанс, званий «життя».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні предмет «Культура мови» («Академічне та ділове спілкування») викладається у всіх вишах. Щоб сформувати культуру мови, люди передусім мають сформувати культуру мислення. Тому для корекції та розвитку мови людей (у тому числі школярів, студентів вузів) насамперед слід звертати увагу на їх розумові здібності, стиль мислення та культуру мислення. Поряд з педагогічними навичками хороший педагог повинен мати і спостережливість – він повинен знати, що і як думає людина перед ним, в якому емоційному стані він думає.

Думковий процес дитини (підлітка) має бути творчим у психологічному плані; по-друге, емоційно-позитивний. Можуть запитати: – А чи вчитель може контролювати розумовий процес всіх дітей? Чи це можливо? Іноді негативні думки або емоційна напруга у свідомості учня можуть бути замасковані та захищені у темному лабіринті розумового процесу. Вчитель повинен вміти регулювати емоційні стани учнів та спрямовувати їх на правильне мислення. Для цього вчителю слід вибрати таку тему, щоб учні відчували цю тему серцем, а думали розумом. Нехай предмет притягує учнів як магніт. Дозвольте темі увімкнути на них аутентифікацію. Кожен учень повинен уміти почути факт чи подію усією своєю істотою та спробувати знайти рішення. У цей час учень забуде чекати від вчителя хорошої оцінки чи похвали і «зануриться» у пошук вирішення проблеми. У такому разі у студентів розвивається любовне життя. Любовне життя формує у дітей (а також дорослих) позитивні почуття, такі як співчуття та турбота. Цінність таких завдань у тому, що у процесі мислення розум і серце приходять у гармонію. Союз розуму та серця – це союз матерії та душі. Якщо розум не хоче вступити в таку єдність, тоді він егоїстичний та егоїстичний; його емоційне відображення неприємне. Аристотель говорив, що існує два рівні розуму – людський розум і божественний розум, і на його думку, людина має піднятися до свого найкращого, найвищого рівня, до свого божественного аспекту. Саме егоїстичні пориви душі заважають духовному розвитку людини. Фізичний світ сприймається розумом. Захоплюючись сучасною цивілізацією і носячи титул соціального реформатора, матеріалісти забува-

ють божественну мету, дотримуючись оманливої зовнішньої розкоші життя. Божественна мета – прийняти та зрозуміти існування внутрішнього життя як реальність; означає зрозуміти як форму, а й суть. Людина – це не лише фізичні виміри, а людина – це ще й духовна істота. Фізіологія та анатомія вивчають фізичне тіло людини, а психологія – душу. Психіка (латинське слово) означає душу. Психологія – наука про душу. Але чому ми не вчимо дітей нічому про душу? Якщо окремі аспекти релігії, а точніше, її сутність, етика та естетика, будуть вивчені на науковому рівні, шанси на «заповнення прогалін» у засвоєнні життєво важливих знань та духовності людини зростуть. Академік Шалва Амонашвілі, який створив ренесанс гуманістичної педагогіки ХХ століття, звертається до викладачів і каже: «Навчальний процес, що вами здійснюється, – це прояв вашого власного духовного світу, тому він суб'єктивний. Ви є джерелом поля, яке випромінює довкола себе. Якість поля залежить від ваших поглядів на життя та професію, ваших моральних і духовних цінностей та характеру, вашого почуття до дітей та вашого вміння їх любити, вашого вміння заводити друзів та щире спілкування з ними, вашого творчого терпіння та прагнення творити безперервно» [1, 39]. Мислитель, великий педагог Ш. Амонашвілі у всіх своїх виступах та творах, що стосуються проблеми виховання та освіти, на перший план ставить питання виховання духовного світу та душі дітей. Його порада вчителям така: «Відкрийте своїм учням двері у світ любові своєю любов'ю, культурою, терпінням і вірністю, будьте з ними у духовному союзі» [1, 36]. Якщо людина не може зрозуміти себе як закінчену, цілісну істоту, то вона не може увійти у світ любові, вона тільки наслідує її. «Є два аспекти вчення – мирський та духовний. Світське вчення дає знання, пов'язані з фізичним світом, тоді як духовне вчення розкриває сутність Божественного Я, властивого людині. Тому для людини важливі обидва види освіти, які доповнюють одне одного. Щоб злетіти у небо, птиці потрібні два крила. Віз для руху потрібні два колеса, людині для досягнення мети необхідні два типи виховання» [2, 52]. Вчителі, які проводять заняття таким чином, стають справжніми людьми, які служать людству, великими педагогами. Професор Салахаддін Халілов, відомий азербайджанський філософ, говорить: «Найбагатшійша з усіх доріг – це дорога, яка приводить людину до самої себе» [3, 44]; «Якщо кожен зможе розкрити світло в глибині свого серця, світ

стане світлішим» [3, 65]. Головне завдання професії вчителя має полягати в тому, щоб навчити людей жити світлом, світлом свого серця.

Постановка завдання. Мета статті – розглянути питання виховання як питання людяності, духовності, бездуховності, моралі, звернути увагу на те, що в освіті залишилося порожнім, – питання паралельного навчання законам фізичного світу і законами божественного світу, допомогти дітям, які неправильно орієнтовані в сім'ї, як їхній тілесний, так і духовний, – це подивитися на проблему виховання духовності.

Виклад основного матеріалу. Вчитель – це той, хто вчить, вчитель – це той, хто в нього вчиться. Навчаються в людини, що володіє цільною особистістю, навіть якщо вона за професією не вчитель. Особистість вчителя має бути збережена для правильного встановлення відносин вчитель-учень. Цілісність особистості пов'язана з рівнем самосвідомості та очищення душі. Проблема цілісності особистості предмет гуманістичної педагогіки. Тому що вчитель не може навчити свого учня тому, чого він не має. У шкільному навчанні діти повинні вміти цінувати себе як особистість, тоді вони зможуть зрозуміти необхідність активізації свого потенціалу, внутрішніх можливостей у різних сферах життя та не уникатимуть такої відповідальності. Вчитель також зміцнює моральну основу суспільства, розвиваючи особистість.

Розум раціональний, він не здатний розуміти нескінченне, у нього своя сфера діяльності, своя система дій та своя прикордонна зона. Поза фізичним світом, тобто в метафізиці, він безсилий. Душа безмежна, незмірна; воно охоплює все – фізичне та метафізичне, раціональне та ірраціональне. Аристотель каже, що божественний розум живе у серці. На думку Аристотеля, коли людський розум не усвідомлює божественного розуму, тобто коли розум живе без пізнання душі, він залишається закритим і не може вийти за межі фізичного світу. Тоді розум стає інструментом душі. Мухаммад Фізулі каже:

О əqlü elmə inanma, varınsa idrakın
Ki, şöhrətü çörəkdir barü-bəhərü.
İnanma əqlə, zənn qılma ki, aqıl
Ağıl gözüylə görür zər dolu xəzinələrü.

Переклад:

(Не Не вірте в цю раціональну науку,
зрозумійте її, якщо вона є, що слава його – хліб.
Не вір розуму, не думай, що
Вчений бачить скарби, повні золота, очима
розуму) [4, 190].

«Скарби, повні золота» – це божественний скарб – пізнання душі, якого не може побачити розум. Такий скарб представлений у класичній філософській поезії (суфійській поезії) як «наука люден» – наука божественного знання, тобто наука «чистого знання». У західній термінології це наука, що включає в себе езотеричні знання. Неможливо вивчати науку про Всесвіт і творіння лише за допомогою розуму. Досконалість може бути досягнуто у поєднанні обох сторін людського явища – розуму та душі, раціонального та ірраціонального пізнання. Вчені отримують свої наукові ступені за допомогою пізнання розуму, але наука про божественне залишається прихованою, як захований скарб. Вчені, які займаються мирськими справами, здаються мудрим і проникливим людям неосвіченими. Великий Насімі каже:

Çün min lüdən elminə ol olmadı alim, ey fəqih,
Əhli-nəzər önündə ol bir cahili-hirman gəlir [5].

Переклад:

Тому що ти не вчений з тисячі людей, правознавець,

Будьте перед слугами, наближається неосвічена загроза [5].

З погляду науки присвячених вивчається та досліджується ті аспекти людини та Всесвіту, які приховані від очей і не зрозумілі розумом. Таке знання може бути відкрито розумом, прив'язаному до душі. Але що ж робити?

Союз розуму та серця.

Давайте подивимося, що включає поняття серця, важливо подивитися на його онтологічний аспект.

Однією з якостей Бога є те, що Він є творцем. У всіх релігіях ця якість проявляється у його конкретній назві. Брахма в індуїзмі, Елохім в іудаїзмі, Халік в ісламі і т. д. У всіх монотеїстичних релігіях згадується, що при створенні людини Бог вдихнув у нього своє дихання. «Господь Бог створив людину з пороку земного і вдихнув у нього подих життя. Так людина стала живою істотою» (Біблія, Буття 2:7). «Потім він перетворив його на людську подобу і вдихнув (вдихнув у нього життя) зі свого духу (духу, який він створив). Він дав тобі очі, вуха та серце. Ви не вдячні (за ці благословення)!» (Коран, сура «Саджда», аят 9). Стає ясно, що кожна людина несе в собі дух – творчу енергію, яку випромінює Творець. Це найцінніший «скарб», який може мати людина у цьому мирському житті. Коли людина позбавляється душевних сум'яття і знаходить «скарб», людина знаходить свій справжній стан. Це етап, коли розум і серце сонастроены, чи, вірніше, розум

сонастроєн з серцем – сягаючи «божественному розуму», як казав Аристотель. «Всі намагаються зрозуміти. А істина відкривається лише тоді, коли розумієш її серцем» [3, 457]. Це називається орієнтацією на єдність. Двоїстість людини, орієнтованої на єдність, закінчується. Саме тоді людина сягає «скарби чистого знання». Воно має процедурний характер, тобто є поетапним процесом.

Дітей слід спрямовувати у цьому напрямі, щоб вони йшли вірним шляхом. Якщо роботи і відкриття вченого служать збагаченню певних верств суспільства, якщо вони сприяють «розквіту» суспільства загалом, захисту моральних цінностей, а й виникненню окремих випадків, це пов'язано з розумом. це створення знання, яке виростає з розуму. Результати науки про розум, що втратив зв'язок із серцем, можуть створити нові форми руйнування, експлуатації та аморальності в суспільстві, соціальному та політичному житті. Східні мудреці кажуть, що розум має спуститися до серця та увійти з ним у гармонію. Це величезна трансформація. Аристотель каже, що вивчення людського серця важливіше за вивчення навколишнього світу. Ніхто не може дізнатися про чуже серце, але можна дізнатися про своє власне серце. Як вивчити серце? Низами Гянджеві показує нам шлях. Він каже, що мислення виникає, коли розум спускається у серце. Тафаккур використовувався у давнину та середньовіччя у значенні «думати про Бога», тобто пам'ятати. У цей час людина може відкрити глибокі верстви себе, вона може досягти своєї божественної сутності. Це внутрішній шлях, шлях боротьби із душею. У боротьбі, якщо воля людини сильна, душа очищується та очищається. У гуманістичній педагогіці є такий важливий життєвий підхід – Чим більше людина знає про навколишній світ, тим більше він повинен знати про себе. Нехтування цим дуже важливим правилом руйнує гармонію між знанням та моральністю. «Для того, щоб зуміти побачити великі істини, необхідно, щоби серце запалило і висвітлило все навколо» [3, 467]. Коли серце і розум виховані в єдності, людина має чисту духовність, і люди, яких така людина виховує, також мають освічену духовність.

Чиста духовність, чиста думка – обличчя людства. Мудрі люди майже схожі, тому що вони зосереджені на одній істині єдності. Прикметники невігластва нескінченні. Між мудрими та неосвіченими психологічні типи людей живуть як мінливі істоти. На жаль, не так багато людей, які носять ім'я вчителя в галузі мудрості. Мухаммад Фізулі, геній, який жив п'ять століть тому, каже:

Ey müəllim, alət-i təzvirdir¹ əşrarə² elm,
Qılma əhl-i məkrə təlim-i məarif, zinhar!
Hiylə üçün elm təlimin qılan müfsidlərə³
Qətl-i-am üçün verər cəllada tiğ-i abidar⁴.

Переклад:

О вчителю, наука – знаряддя лукавства для злих людей, не передавай навчання знання лукавим людям, ні в якому разі! Навчати науки лиходіїв – це вставляти гострого ножа в руки ката, щоб спричинити масове знищення.

Суфійський мислитель, музикант і педагог Хазрат Інайят Хан, приділяючи у своїх творах особливу увагу питанню виховання дітей та підростаючого покоління, каже: «Питання виховання дітей слід розглядати з п'яти різних точок зору: фізичного, розумового, духовного, соціального та духовне. Якщо одна сторона розвинена, а інші ні, виховання дитини буде неповноцінним» [11, 189]. Такий дефект обов'язково проявиться у способі життя та поведінці дитини.

Діти, відокремлені від свого розумного серця, формуються як грубі, егоїстичні, нещадні люди. Дитяча безжалісність спочатку проявляється по відношенню до навколишнього світу та живих істот. Борг вчителя – допомогти дітям, неправильно вихованим у сім'ї, допомогти їм почуватися, аналізувати та оцінювати свої дії, розуміти своє серце та розум; виховуйте їх як фізично, тобто їхнє тіло, так і їхню душу і духовність. У науковій літературі слух душі називають ірраціональною областю пізнання. «Містичний чи духовний досвід як перший метод ірраціонального пізнання... може набувати релігійно-містичної або містико-філософської форми, залежно від світогляду, до якого він належить. Незалежно від своєї форми, містичний досвід є насамперед методом духовного очищення та очищення людини» [13, 71]. Розуміння раціонального та ірраціонального у формі єдності створює цілісну картину існування, яка лежить в основі когнітивної теорії. Звичайно, педагог має спрямовувати їх до свого внутрішнього світу, до відчуття себе, використовуючи відповідні дітям методи, завдання та заняття, що відповідають віковому рівню дітей.

Самореалізація проходить через міст співчуття, тобто коли навколишній світ співчутливий, відкривається шлях до свого серця. Вчителі, які не навчають дітей знанням і вдосконалюють їхню духовність, не розкривають можливості душі,

¹ Təzvir – saxtalaşdırma, hiyləbazlıq

² Əşrar – yalançılar, şər adamlar

³ Müfsid – fəsad törədən, fitnəkar

⁴ Tiğ-i abidar – təzə xəncər

виховали громадян, які ведуть майбутнє суспільства до загибелі [6]. Академік Шалва Амонашвілі, великий педагог, пише, що знаючий, але бездуховний вчений є великою загрозою для суспільства. У вихованні дітей питання духовності має пріоритет над питанням знань. Загалом єдине виховання тіла та душі має бути необхідним завданням дня. Ш. Амонашвілі каже, що дітей слід навчати законам божественного світу паралельно із законами світу фізичного. Будь-яка дитина є носієм величезних багатств, які ми складаємо в сейфи і закриваємо їм рота так, що він ніколи не зможе їх відкрити [6]. Педагогічні зустрічі С. А. Амонашвілі видаються продовженням нарад Фізулі з науки та освіти. У всі періоди історії справжні вчителі, великі педагоги воліли над усе гармонію пізнання розуму і серця і закликали людей виховуватися в такій великій гармонії. І навіть вважали виховання важливішим, ніж навчання. В азербайджанському народному прислів'ю сказано – вченим бути легко, людиною бути важко.

Виховання важливіше за тренування (Кант). Великий німецький філософ Іммануїл Кант вважав освіту важливішою за освіту і називав її – освіту як частину освіти. Звідси випливає важлива життєва теза – сенс навчання, мета формування людини, яка робить життя прекрасним! Мислителі, які очолювали людські суспільства в усі історичні періоди, розглядали викладання та освіту насамперед як питання людяності, духовності, духовності та моральності. Аристотель говорив, що, хто попереду знання і відстає у духовності, насправді попереду, а позаду. Тобто насправді знання мають бути не заради знань, а заради життя. Буде дуже корисно, якщо цю ідею буде написано слоганом на входних дверях усіх навчальних закладів. Сьогодні у суспільстві, яке женеться за знаннями та грамотністю, питання духовності та моральності відстають. «Мужність людини слабких вдач звертається в грубість, вченість у педантизм, розум у блазенство, простота в незграбність, доброта в лестощі» (Д. Локк). Гусейн Джавід, один з великих мислителів Азербайджану, підійшов до проблеми з того ж рівня – початок здоров'я суспільства і нації закладається в школі, в школі, де відбувається поєднання трьох предметів: науки-життя, Дух науки і етика науки однаково важливі для освіти, сказав він. У статті «Хасбі-хал» («Бесіда») він пише: «Щоб дізнатися прогрес та освіченість народу, достатньо побачити школи цього народу, чи, вірніше, його початкові школи. ... Сказати, що найбільш

правильним критерієм та найкоротшим шляхом вивчення кожної ситуації в країні є школи цієї країни. Будь-яка річ, кожна дія у світі потребує закону, вожде, навіть якщо є вождь, то можуть бути і школи» [12, 233]. Для нас дуже важливо зрозуміти таку думку Х. Джавіда як сигнал SOS для нашого сучасного суспільства: «Яка наша школа та література сьогодні, такою самою буде наша нація завтра!» Якщо «суть держави є Людина» (Аристотель), формування Людини є найважливішим проектом. Для вдосконалення освітнього процесу чинник духовності педагога стає дедалі актуальнішим.

Про бажання та пристрасть.

Однією з метафор, що використовуються як універсальна форма, є триада кінь, віз, візник, який представляє людину (бажання і пристрасті), її душу і бажання. Один, два чи всі три з цих трьох служать філософської антропології у різних етнокультурних регіонах. Досліджуючи суфійські тексти та символіку, професор А. Бертельс пише, що суфійський мислитель Юсиф Карабахі за допомогою символів називає тіло конем, а бажання – вершником на шляху пізнання (просвітлення). У ведичній мудрості індуїзму основною метафорою в людському розумінні є поняття колісниці, коні та візничі, що виражають взаємозв'язок між тілом та бажанням. той, який виражає людину (бажання і пристрасті), її пристрасть і душа, «почуття подібні до коней, що біжать, розум подібний до вуздечки, розум подібний до возника, а бажання подібна до пасажира, що сидить у цій матеріальній тілесній колісниці. Оскільки душа прив'язана до тіла та почуттів, вона іноді насолоджується, а іноді страждає. Така думка великих мудреців» [7, 34]. У Платона («Федр») колісниця символізує людську душу. Возник розуміє. Два різні коні, прикріплені до колісниці, – білий і чорний, – символізують два початки душі (вища та нижча якості): гарний білий кінь – добрий, вольовий; пустотливий чорний кінь пристрастей і мрій. За Платоном, вища частина людської душі, що складається з двох частин, здатна спостерігати вічний світ, а нижня – світ почуттів. Антропологія Платона сильно вплинула на античну та середньовічну філософську думку.

У філософській мудрості Заходу та Сходу можливе розуміння проблеми людини та її душі художніми образами відбувається через цю метафоричну трійцю. Дослідження показують, що подібні архетипи, незалежно від того, коли і де вони виникли, мають схожу функціональну сут-

ність у різних культурних регіонах. Як відомо, такі метафори називають універсальним чином.

Джалалуддін Румі порівнює тіло, яке не може вийти за межі бажання їсти, пити та володіти майном, з батьком, а світ – з яслами і нагадує, що «їжа коня – це не їжа вершника (душа – М.А.). Тому що схильність коня, тобто тіла, спрямована на такі речі, як сон, їжа та питво» [8, xvii] говорить він. У розумінні філософської антропології Насімі ми бачимо, що метафора коня має ту ж пізнавальну функцію:

*Divi-rəcimin atıdır əmmarə nəfsin mərkəbi,
Tərk eylə divin atını, uarışta anın yalına!* [5, 23]

Роз'яснення: Це кінець доброго Бога, який творити добро, і він творити зло, пощади його.

У різні епохи і місця душу людини, прив'язаної до інтересів світу, уподібнювали тварину, що біжить, скаче, несе ношу тварині – батькові або дитинчачу. Доктор філософських наук, професор Казим Азімов пише: «Душа і тіло уподібнюються коні з вершником, і в таких відносинах сутність людини проявляється в її уявному виборі» [10, 54].

Як ми бачили, у всіх випадках метафоричним виразом тіла є їдова тварина – метафора коня виражає фізичне тіло або почуття, бажання, пристрасті, нижчі якості, афекти, пов'язані з тілом; почуття і бажання також некеровані, як коні, що біжать, і обтяжують людину, змушуючи її вести духовно неосвічений, тваринний спосіб життя.

Відштовхуючись від філософсько-пізнавальної функції метафори коня, можна спробувати зрозуміти коранічну суру «Аль-Адйят – Коні, що біжать». Згідно з Кораном, найбільший і найважчий джихад – це боротьба з душею. У сурі «Аль-Адйят» поняття корисливих почуттів, що виникають із снів людини і змушують його забути про своє духовне існування і прив'язують його до матеріального життя, кодифіковане в словосполучі «коні, що біжать». Як важко зупинити коней, що біжать, так нелегко зупинити джихад душі – бажань і бажань. Бажання і створювані ними почуття тяжіють до низького «я», яке робить людину рабом самої себе, робить її невдячною слугою, змушуючи її забути своє божественне походження. Якщо розум, прив'язаний до бажання, відійде від ініціативи, спрямованої на задоволення матеріального світу – як коней від ворога, – він заспокоїться і пил і туман, що піднімаються кінями, тобто пристрасті та почуття, підуть, заснуть. Це перемога джихаду. Людина, яка не пройшла Джихад, вважається невдячною своєму Господу, оскільки її рівень розуміння світу обмежений рамками

матерії. Любов такої людини до Бога перебуває не в її серці, а в її розумі, а розум не є місцем любові.

Низами Гянджеві вдало використовує метафору коня:

*”Sənin yük daşıyan heyvanın irəlilədikə,
Fələk də sənin əlavə yükünü artırır.
Birdəfəlik bu atdan düş ki,
/Rastkarlıq (nicat) yolu tapasan”* [9, 59].

Переклад:

«Коли ваша в'ючна тварина рухається вперед,
Доля також збільшує ваше додаткове навантаження.

Злізь з цього коня раз і назавжди
Щоб ти знайшов шлях до спасіння».

У творах Низами та сама ідея міститься й у метафорі гур (степовий осел). Езотеричний зміст цієї метафори відіграє ключову роль у дослідженні та розумінні внутрішнього сюжету «Семи красунь». Протягом усього твору концепція полювання на бика Бахрама Гуру має глибоку когнітивну семантику, вона символізує проблему самоджихаду, яка є основною лінією філософії суфізму. У шкільній освіті від професіоналізму вчителя залежить правильне розуміння учнями метафор, що самосимволізують, об'єктивний і адекватний підхід до проблеми. Регулярне пояснення та обговорення такої актуальної теми дозволить правильно сформулювати моральність дітей. Спілкування учнів із природою дуже важливе у вирішенні проблеми очищення душі.

Спілкування із природою очищає духовність людини. Першим кроком, який необхідно зробити у напрямі гармонійного виховання дітей, є робота з екологічного виховання дитини. Коли дитина, жорстока до природи, виростає, вона так само ставиться і до людей. Термін екологія походить від грецької мови – «ойкос» – будинок, «логія» – навчання, наука. (Термін уперше ввів у науку німецький біолог Ернест Геккель). Вчення про будинок – вся природа – це наш будинок із живим світом, кожна людина зобов'язана захищати свій будинок. Оскільки дітей вчать суті поняття «батьківщина», поняття «дім» має викладатись у глобальному розумінні.

Багатство природи – фарб, форм, смаків, ароматів, звуків створює багату базу пам'яті за допомогою дитячого досвіду бачення, слуху, дегустації, слуху, нюху та стає важливим етапом формування особистості. Знайомство з дивовижною природою, живим світом, живе спілкування залишає глибокий слід у духовності дітей, доводить їх до екстазу, відкриває світлий шлях у світ співчуття

та любові. Близьке знайомство дітей з живим світом, маленькі відкриття, які вони роблять під час взаємодії з природою, нові знання та враження, які вони здобувають, надихають їх на творчість. Кінцевою метою набуття дітьми теоретичних і практичних знань про природу та живий світ має бути любов і турбота про живий світ та природу. Коли такі діти виростають, вони стають добрими та чуйними людьми. Придбання знань – це мета, а засіб – засіб стати хорошим, досконалим людиною. Вчитель ніколи не повинен про це забувати!

Знайомство дитини з природою та живим світом має бути встановлене правильно з самого початку, тобто педагог повинен вести дитину від початкового процесу до кінцевої мети. Чи спостерігає учень за тим, на що дивиться? Що він бачить у предметі, на який дивиться? Вчитель має вміти зробити процес перегляду та спостереження цікавим. Суфійський мислитель, музикант і просвітителю Хазрат Інайят Хан (1882–1927) писав: «Поліпшення світу багато в чому залежить від утворення наступного покоління. Дитині необхідно спочатку познайомити з ідеалом спільного братства вдома, і домашнє спілкування має бути першим уроком таких стосунків, і таким чином він зможе зрозуміти єдність нації, раси та, зрештою, світу. Щоб дитина прийшла до думки, що «весь світ – це сім'я», необхідно спочатку навчити його малювати місто, в якому він живе, як сім'ю, потім малювати народ, до якого

він належить, як сім'ю, а потім намалювати весь всесвіт як сім'ю» [11, 195]. Метод використання дитячої творчої уяви в розумінні загальнолюдських цінностей – це в цілому робота, що проводиться в напрямку розкриття унікальних можливостей людини.

Висновки. Концептуальною суттю активації творчого потенціалу дитини та підходу до неї з погляду творчих можливостей є філософія виховно-тренувального процесу, заснована на засадах гуманізму. Педагог повинен підійти до учня як до особистості, прийняти його індивідуальність, вибудувати процес навчання та виховання дітей, не порушуючи цих принципів та ґрунтуючись на них. Метою освіти та навчання не повинно бути запам'ятовування знань. Необхідно допомогти дітям розвинути свої навички, комунікативні та розумові здібності, створити можливість для розвитку їхньої духовності та позитивного емоційно-психічного стану, прищепити почуття впевненості у своїх силах. Це мають робити батьки вдома та вчителі у школі.

Урок – це ділянка шляху зростання учня, і цей шлях він проходить разом зі своїм учителем, товариш може зробити цей шлях цікавим, а може, навпаки, нудним. Вчитель завжди повинен знати, що держава, народ якої вільний від рабства, може досягти найвищих досягнень у всіх сферах життя; порятунок світу залежить від його діяльності як вчителя та виховання майбутнього покоління.

Список літератури:

1. Amonaşvili Şalva. İlahidən müəllim. Bakı: «CBS», 2018. 88 s.
2. Nazarbəyeva S. Nəyat etikası. Bakı: «Sada», 2013. 96 s.
3. Xəlilov S. Aforizmlər: seçilmişlərdən seçilmişlər. Bakı: «Çaşıoğlu», 2012. 560 s.
4. Füzuli. Əsərləri. IV cild. Bakı: «Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası nəşriyyatı», 1961. 392 s.
5. Nəsimi. Seçilmiş əsərləri. Bakı: «Maarif», 1985. 440 s.
6. MUSTAFAYEV, Oruc. Uşaqlar böyüklər üçün ən yaxşı müəllimlərdir. [https://muallim.edu.az/news.php?id=531&lang=\(06 Aprel 2018\)](https://muallim.edu.az/news.php?id=531&lang=(06%20Aprel%202018))
7. Bhaqavad-Qita, Bhaktivedanta Buk Trast, 1991. 896 s.
8. Mevlana. Mesnevi. 1-2. Ankara: «Akçağ», 2002.
9. Nizami Gəncəvi. Leyli və Məcnun (Filoloji tərcümə). Bakı: «Elm», 1981. 269 s.
10. Kazım Əzimov. İslam və Zərdüştlüyün dini-fəlsəfi doktrinalarında insan problemi. Bakı: «Letterpress», 2009. 304 s.
11. Həzrət İnayət Xan. Ağlın təmizlənməsi. Minsk: «Sfera», 2000. 416 s.
12. Hüseyn Cavid. Əsərləri. V cild. Bakı «Elm», 2007. 352 s.
13. Bünyadzadə K. Şərq və Qərb: İlahi vəhdətdən keçən özünüdərk.
14. Bakı: «Nurlan», 2006. 242 s.

Abdullaeva M. A. EDUCATION BEGINS WITH THE CULTURE OF THINKING

“Before teaching the language, educate your heart”

Maulana Jalaluddin Rumi

The aim of the article is to consider the issue of education as a question of humanity, spirituality, lack of spirituality, morality, to draw attention to the fact that the issue of parallel teaching of the laws of the physical world and the laws of the divine world, as well as their physical and spiritual world in education remained outside the field of view, which helped children who were incorrectly oriented in the family. To achieve this goal, attention was also paid to the work of outstanding people who lived at different times and in different places, who were considered teachers of humanity.

Methods. *The main research methods in the course of the study were scientific, historical and comparative analysis, semantic and cognitive analysis.*

Scientific novelty in the article *is associated with the formulation of the problem itself and the ways to resolve it. It is noted that gaining knowledge is not the ultimate goal, but a means to become a good, perfect person. The opinion of outstanding teachers is emphasized, the problem of applying spirituality in education has not yet been studied enough. In this regard, research on this topic is already a novelty in the domestic scientific literature.*

Practical value. *The article can be used by teachers and educators working in the field of education, as well as specialists dealing with educational issues.*

Conclusion. *In conclusion, it is noted that the outstanding wordsmiths of the East, the great educators in the history of mankind have always spoken the same truth, that if teachers who do not teach children knowledge and do not improve their spirituality, they give birth to people leading society to the abyss. It is emphasized that these outstanding thinkers considered education primarily as a complex of issues of humanity, spirituality, ethics and morality. It is noted that the opinion of true educators is precisely that the results of the science of reason, which has lost touch with the heart, create new forms of deviance, exploitation and immorality in society, in social and political life. It is noted that in order to prevent this from happening, the teacher must coordinate scientific knowledge with the laws of spirituality and the demands of the soul, and pass them on to students. It is emphasized that as a very valuable experimental method, the ultimate goal of the importance of children receiving theoretical and practical knowledge about nature and the living world should be love and care for the living world, nature, so that children can follow the path of compassion and love, and become good and compassionate people.*

Key words: *humanistic pedagogy, life knowledge, love and compassion, thinking, soul.*